

Boomteelt en teeltondersteunende voorzieningen (TOV's)

Uitgangspunten en aanbevelingen voor gemeentelijk beleid

Inleiding

Boomteelt is een intensieve teelt die steeds belangrijker wordt in Brabant. De teelt kan ingrijpende gevolgen hebben voor de omgeving. De Brabantse Milieufederatie vindt dat boomteelt, vanwege het intensieve karakter, niet overal gewenst is. Dat geldt met name voor gebieden met kwetsbare omgevingswaarden, zoals natuur-, landschaps-, cultuurhistorische -, archeologische -, aardkundige en hydrologische waarden.

Mogelijke negatieve effecten van boomteelt op de omgeving zijn onder meer:

- Vermindering van de biodiversiteit doordat leefgebieden van soorten vernietigd worden of ongeschikt raken. Het veelvuldig gebruik van bestrijdingsmiddelen, bemesting en monoculturen maken boomteeltgebieden veelal ongeschikt als leef- en foerageergebied voor planten en dieren, dat geldt zeker voor kwetsbare soorten.
- Aantasting van cultuurhistorisch waardevol landschap vanwege het verdwijnen van landschapselementen en de aantasting van de open polders of bolle akkers.
- Verdwijnen van archeologische en aardkundige waarden (zoals esdekken) doordat de onderlaag wordt aangetast door de worteldiepte of door de bewerkingdiepte (tot 50 cm).
- Negatieve effecten op waterkwaliteit en -kwantiteit in de natte natuurparels en de attentiegebieden daaromheen. De waterkwantiteit neemt af, omdat voor deze intensieve teelten lagere grondwaterstanden gewenst zijn dan voor de natuur; de waterkwaliteit verslechtert meestal door uitspoeling van bestrijdingsmiddelen en meststoffen.

Concreet betekent dit dat de BMF (uitbreiding van) boomteelt ongewenst vindt in:

- leefgebieden voor kwetsbare soorten (voorheen GHS landbouw)
- de ecologische hoofdstructuur (EHS),
- cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle gebieden (zoals bolle akkers, open polders),
- archeologische monumenten,
- gebieden met aardkundige waarden (o.a. esdekken, steilranden, micro-reliëf)
- beekdalen
- gebieden waar hydrologische waarden door boomteelt (irrigatie, drainage, bestrijdingsmiddelendrift) negatief beïnvloed worden (o.a. de natte natuurparels en de attentiezones eromheen)
- waterbergingsgebieden

Verantwoordelijkheid gemeenten

De gemeenten zijn sinds de nieuwe Wet ruimtelijke ordening zelf verantwoordelijk voor een goede ruimtelijke ordening in de gemeente. Dat brengt met zich mee dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor het verrichten van onderzoek naar de waarden van de gebieden in de gemeente. Een gemeente kan zich dus niet meer zo makkelijk verschuilen achter het beleid van de provincie en dient zich dus meer rekenschap te geven van de natuurwaarden, landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden in het eigen grondgebied. De gemeente moet heldere keuzes maken door aan te geven waar wel boomteelt mogelijk is en waar niet.

Het uitgangspunt van de BMF is dat de waarden van de gebieden leidend moeten zijn en niet de gewenste ontwikkelingsmogelijkheden. Als gebieden met bijzondere waarden verloren gaan, is dit verlies immers in de meeste gevallen onomkeerbaar. De BMF vindt om deze reden dat de aanwezige waarden en kwaliteiten van de gebieden de kaders dienen te bieden voor het boomteeltbeleid in het bestemmingsplan en dat een aanlegvergunningstelsel de aanwezige waarden en kwaliteiten goed dient te beschermen.

Aanbevelingen

De BMF beveelt de gemeenten daarom aan om bij het opstellen van een bestemmingsplan:

- een inventarisatie te verrichten voor haar grondgebied naar de aanwezige waarden per deelgebied
- een soortenkaart/ natuurwaardenkaart op te stellen (met hierbij ook aandacht voor de hydrologische aspecten);
- een archeologische en cultuurhistorische waardenkaart op te stellen;
- deze waardenkaarten te laten dienen als onderligger voor het boomteeltbeleid in het bestemmingsplan;
- de gevolgen van de boomteelt duidelijk te maken, bijvoorbeeld via een MER. Daarvoor dient het aantal boomteeltbedrijven, het areaal en de aard van de boomteelt per (deel)gebied in beeld te worden gebracht.

Als al deze feiten in beeld zijn, kan per deelgebied worden bekeken waar boomteelt mogelijk en/of wenselijk is en zo ja onder welke voorwaarden. Als voorwaarden kunnen bijvoorbeeld genoemd worden:

- landschappelijke inpassing van bedrijven
- behouden/versterken van cultuurhistorisch groen (gebiedsidentiteit)
- afstand houden van beken waardoor die landschappelijk en hydrologisch tot hun recht kunnen komen
- handhaven/versterken van foerageermogelijkheden voor soorten van kleinschalig landschap (dassen, struweelvogels, amfibieën en akkervogels zoals patrijzen)
- behouden van steilranden
- behouden van bolle akkers
- behouden van bodemprofielen
- garanderen van inzigging van hemelwater
- voorkomen van bestrijdingsmiddelendrift en zoeken naar alternatieven voor bestrijdingsmiddelen (zoals voorkomen onkruid)
- voorkomen van uitspoeling en afspoeling (van verharde oppervlakken) van bestrijdingsmiddelen en meststoffen
- voorkomen van verdichting van grond en bodemstructuur
- aanpassen irrigatie- en drainagestelsel (teelt volgt peil in plaats van andersom)

In het bestemmingsplan is het volgende van belang:

- In het bestemmingsplan moeten de gebieden waar boomteelt ongewenst is, goed worden bestemd (dat wil zeggen geen boomteelt of intensieve teelten toegestaan).
- De gebieden met een beschermingswaardige status dienen goed te worden beschermd in het bestemmingsplan. Strijdig gebruik dient vermeden te worden en het aanlegvergunningstelsel dient in orde te zijn. Dat betekent dat gemeenten boomteelt in die gebieden als "strijdig gebruik" moeten aangeven, bijvoorbeeld in het aanlegvergunningvergunningstelsel.
- Boomteelt dient altijd aan een aanlegvergunning te worden gekoppeld, zeker in gebieden met meerwaarden. Zonder vergunning is sturing en handhaving niet mogelijk. In die gebieden waar waarden aanwezig zijn is een omgevingsvergunning het instrument om af te kunnen wegen of (uitbreiding) van boomteelt toelaatbaar is en zo ja onder welke voorwaarden. Voor gebieden met waarden waar boomteelt misschien mogelijk afweegbaar is, moeten afwegingscriteria worden opgenomen voor de omgevingsvergunning.
- Het is aan te bevelen dat de gemeente een bijlage toevoegt waarin is aangegeven welke randvoorwaarden noodzakelijk zijn voor het behoud van kwetsbare omgevingswaarden en welke werkzaamheden in de boomteelt nadelig zijn voor een volwaardige instandhouding van deze omgevingswaarden.

Tenslotte wat de boomteelt, TOV en bestemmingsplannen betreft is het raadzaam te letten op:

- Mogelijkheden voor gebruik van teeltondersteunende voorzieningen (TOV's) zijn afhankelijk van de aard van de TOV's en van de gebiedskwalificaties (bestemmingen,

- Verordening Ruimte en gebiedswaarden).
- Op grond van de Verordening Ruimte zijn in agrarische gebied teeltondersteunende kassen tot 5000 m² en andere permanente TOV's (zoals containerteelten) alleen mogelijk binnen bestaande bouwblokken bij bestaande plantaardige teeltenbedrijven.
 - In gebieden van de groenblauwe mantel en gebieden met meerwaarden, zoals leefgebieden van kwetsbare soorten, struweelvogels en weidevogelgebieden zijn teeltondersteunende kassen niet toegestaan.
 - De BMF vindt dat overige permanente TOV's, waaronder ook containervelden, in gebieden met meerwaarden niet wenselijk zijn. In primair agrarisch gebied (zonder waarden) mogen ze uitsluitend binnen het bouwblok worden gerealiseerd.
 - Een bouwblok dient niet groter te kunnen worden dan 1,5 ha. Daarbinnen moeten ook de nodige voorzieningen voor inzijging/infiltratie in de bodem van regenwater worden gerealiseerd (waterneutraal bouwen).
 - In bestemmingsplan is ruimtelijke sturing van TOV's mogelijk door delen van de bouwblokken aan te wijzen (differentiatievlakken).
 - Voor tijdelijke TOV's dient de gemeente in het bestemmingsplan de bescherming van de gebieden met meerwaarden te regelen via aanlegvergunningen en gebruiksverboden, gedifferentieerd naar de waarden en de voorzieningen.
 - Boomteelt (en TOV's) die zonder vergunning of in strijd met het bestemmingsplan is gevestigd kan niet onder het overgangsrecht vallen. Er moet immers eerst worden onderzocht of het legaliseren van illegaal gevestigde boomteelt op die locatie wel mogelijk is. Anders moet de gemeente handhavend optreden.
 - Voor alle functiewijzigingen en uitbreidings- of bouwmogelijkheden dient zuinig ruimtegebruik uitgangspunt te zijn en er dient een kwaliteitsverbetering van het landschap te worden verbonden aan de ontwikkeling, via een interne wijzigingsbevoegdheid. Dit is geregeld in de Verordening Ruimte, waaraan een gemeente zich dient te houden. Dat geldt dus ook voor boomteelt.
 - De eis van kwaliteitsverbetering van het landschap dient aan de ontwikkeling te zijn verbonden (bijvoorbeeld door middel van Rood met groen(fonds))
 - De gemeenten moeten toezicht houden op de regels van het bestemmingsplan en ervoor zorgen dat deze worden gehandhaafd.

BMF, H.G. 110715

Bijlage: Voorbeeld overzicht randvoorwaarden voor behoud kwetsbare waarden en bedreigende werkzaamheden (zie hieronder op aparte pagina's)

1. Bijlage: Voorbeeld overzicht randvoorwaarden voor behoud kwetsbare waarden en bedreigende werkzaamheden

Deze bijlage geeft **als voorbeeld** een overzicht van de randvoorwaarden voor instandhouding van een aantal kwetsbare waarden en bijbehorende bedreigende werkzaamheden zoals die in de bestemmingsplannen van sommige gemeenten zijn opgenomen.

Struweelvogels

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van afwisseling van struwelen/boschages, akkers en graslanden. Behoud van kleinschaligheid, rustige zandwegen, microreliëf en hydrologische gradiënten.

Bedreigende werkzaamheden: Aantasting kleinschaligheid en aantasting afwisseling struwelen/boschages, akkers en graslanden. Verharden zandwegen en ingrepen in het microreliëf en waterhuishouding. Aanbrengen van teeltondersteunende voorzieningen (folies, containervelden en tunnels).

Dassen (leefgebied en burcht)

Randvoorwaarden voor instandhouding: handhaven van de burchten, een dicht netwerk van landschapselementen nabij burchten, reliëf in bosjes en houtwallen, vochtige begraasde graslanden nabij burchten, areaal vochtig grasland in leefgebieden, onverharde wegen met greppels, natuurlijk waterpeil en een hoge grondwaterstand, een goede waterkwaliteit, een goed ontwikkeld vegetatiedek, een korte afstand tussen de burchten en (veilige) verbindingen tussen de leefgebieden.

Bedreigende werkzaamheden: verstoring/vernietiging van de burchten, ingrepen die de grondwaterstand verlagen of de bodemopbouw aantasten, ingrepen in het microreliëf en vegetatiedek (inclusief het verwijderen van houtopstanden), verstoring van de burchten, versnippering van het leefgebied (aanleg van wegen). Aanbrengen van teeltondersteunende voorzieningen (folies, containervelden en tunnels) en het dempen van poelen en sloten.

Levensgemeenschappen van amfibieën en reptielen

Randvoorwaarden voor instandhouding:

- amfibieën: handhaven van poelen en vennen, onderhouden van de poelen en vennen waardoor deze open blijven, voorkomen van instromen met voedselrijk water en inzwemmen van vis (voorkomen dat poelen en vennen in verbinding gebracht worden met waterlopen), handhaven van relatief hoge (grond)waterstand, aanwezigheid van structuurrijke bossen/boschages, kleine landschapselementen en ruigtes nabij voortplantingsbiotopen (verbinding voortplantingsbiotoop met overwinterplaats) en landbiotoop;
- reptielen: handhaven van reliëfrijke heide met open, kale zandige terreintjes, geen betreding door recreanten, verspreid staande bomen en struiken, grote aaneengesloten gebieden.

Bedreigende werkzaamheden: dempen van poelen en vennen, geen/slecht onderhoud van poelen, waardoor beschaduwing en/of verlanding plaatsvindt, instromen van voedselrijk water, in verbinding brengen van poelen met waterlopen waardoor vis kan inzwemmen, dichtplanten/dicht laten groeien van heideterreintjes/open plekken in het bos, verwijderen van beplantingselementen, verlagen van de (grond)waterstand, uitzetten van vis en het houden van of lokken van watervogels, aanbrengen van teeltondersteunende voorzieningen.

Natuurontwikkelingsgebied GHS / aardkundig waardevol gebied

Randvoorwaarden voor instandhouding: Het betreft het handhaven van de actuele aardkundige waarden van een gebied.

Bedreigende werkzaamheden: ingrepen in de bodemopbouw en reliëf en waterhuishouding, aanbrengen van oppervlakteverhardingen.

500 meter zone rondom natte natuurparels

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van de hydrologische situatie in de 500 meter zone rondom de natte natuurparels.

Bedreigende werkzaamheden: ingrepen in de bodemopbouw en waterhuishouding, aanbrengen van oppervlakteverhardingen.

Beekdalen

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van de aardkundige waarden (bodempopbouw, reliëf en hydrologie), landschapselementen (houtwallen, houtsingels, poelen etc.), zicht op de loop van de beek.

Bedreigende werkzaamheden: ingrepen in de bodempopbouw en waterhuishouding, verwijderen landschapselementen langs de beek, aanbrengen van beplantingen in beekdal, aanbrengen van teeltondersteunende voorzieningen.

Archeologische monumenten

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van de bodempopbouw vanaf 50 cm diepte.

Bedreigende werkzaamheden: ingrepen in de bodempopbouw vanaf 50 cm diepte.

Historisch waardevolle landschappen/Historische groenstructuren

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van afwisseling tussen landschapselementen en landbouwgronden en bossen. Behoud van open oude (bolle) akkercomplexen. Behoud, herstel en aanleg van landschapselementen (houtwallen, houtsingels, poelen etc.) langs de kavelgrenzen, wegen en waterlopen. Behoud van aanwezige gradiënten (steilranden, micro- en mesoreliëf). Behoud van onverharde wegen. Behoud van de historische verkavelingsstructuur (o.a. sloten en greppels). Goede landschappelijke inpassing van nieuwe bebouwing. Behoud van cultuurhistorisch waardevolle panden en elementen.

Bedreigende werkzaamheden: Verwijderen van landschapselementen. Ingrepen in de bodempopbouw en waterhuishouding, Aanbrengen van hoge beplantingen op de open (bolle) akkercomplexen. Verharderen van onverharde wegen. Verwijderen van cultuurhistorisch waardevolle panden en elementen. Toevoegen nieuwe bouwwerken op landschappelijk verkeerde locaties en keuze verkeerde architectonische stijl.

Openheid

Randvoorwaarden voor instandhouding: Behoud van de open ruimtes.

Bedreigende werkzaamheden: Aanbrengen van nieuwe bebouwing en hoge beplantingen.

Overige lokale natuurlijke en landschappelijke waarden

De randvoorwaarden voor instandhouding en de bedreigende werkzaamheden dienen op lokaal niveau verder te worden uitgewerkt.